

97459739-3	10/04/2026	מער יב - סופהשבוע	עמוד 28	1	26.39x34.03
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

נגד כיוון התנועה :

פרופ' דניאל פרידמן

הכרזת העצמאות, מאי 1948. בן-גוריון התחרט על הענקת המונופול לזרם האורתודוקסי צילום ארכיון: הנס בין, לע"מ

נגד כיוון התנועה

המגמה להחלפת הממלכתיות בעקרונות דתיים אורתודוקסיים עומדת בסתירה לעקרונות היסוד של הציונות - ומלמדת על אופיה של הממשלה הנוכחית

המקורית, אך עדיין הרחיבה את סמכויות בתי הדין הרבניים. הצעה זו הגיעה לוועדת השרים לחקיקה, וזכתה לרוב גדול. אני התמרתי בהתנגדותי גם לבוסס המתוקן, הצבעתי נגד, אך נותרתי במיעוט. אלא שבינתיים פרצה בסיעת העבודה התנגדות להצעה החדשה, וגם היא ירדה מהפרק. למרבה התדהמה, נמשכה התעמולה נגדי כמי שפועל להרחבת סמכויות בתי הדין הרבניים. אולם מה שירד מהפרק באותם ימים שב ועלה מחדש (אומנם בנוסח שונה) כעבור קרוב ל-20 שנה, בממשלה הנוכחית, שבה שולטים החרדים והדתניים ביד רמה, ואילו הקול הליברלי נמוג לחלוטין.

אציין שהייתי מוכן לפשרה עם החרדים, אך בכיוון שונה לחלוטין. שיפוט בהסכמה לפי הדין הדתי שיקבל גושפנקא ממלכתית יכול בעיניי לבוא בחשבון, רק בתנאי שהרכב השופטים יושתת על בסיס שוויוני, כך שייכללו בו גם נשים בבקאות בדין זה. אבל לפשרה כזו אין ולא היה שום סיכוי. כיום הגענו, לאחר מאבקים, לכך שישנן טוענות רבניות, אולם השופטים בבתי הדין הרבניים נבחרים על סמך המין הגברי. באורח פרדוקסלי, דווקא על פי הדין המוסלמי ניתן למנות נשים לשופטות, ובאפריל 2017, בימים שבהם כינה השרה אילת שקד כ"ר הוועדה לבחירת קארים (ריינים לבתי הדין המוסלמיים), אכן נבחרה עו"ד הנא ח'טיב למשרת קארי בבית הדין השרעי (המוסלמי). ניתן עוד להצביע על כך שהחקיקה בדבר הרחבת סמכותם של בתי הדין הרבניים, נושא השנוי במחלוקת כה עזה, עברה בכנסת בעיצומם של ימי המלחמה הקשה שאנו נתונים בה. עובדה זו מלמדת לא מעט על אופיה של הממשלה הנוכחית, ועל כך שהדיבורים שהיא משמיעה על האחדות הדרושה לנו בימים אלה ריקים מתוכן. ❖

הדבר לא מנע כמוכן מבתי הדין הרבניים לחתור להרחבת סמכותם, כאשר הדרך לעשות זאת הייתה באמצעות הסכמת הצדדים שהדיינים ישמשו בוררים. בג"ץ פסל את הסידור הזה. מובן שצדדים החפצים בבוררות לפי הדין הדתי חופשיים כיום, כפי שהיו חופשיים בעבר, לפנות לרב או לרבנית ולבקש שישמשו בוררים. בוררות כזו נעשית במסגרת דין הבוררות הכללי (ולא במסגרת בתי הדין הרבניים). היא כפופה לפיקוח של בתי המשפט האזרחיים, פיקוח שנועד להבטיח שיקוימו כללי הגינות מינימליים בהליך כזה.

דיבורים ריקים

המפלגות החרדיות התומכות בבתי הדין הרבניים חתרו להרחיב את תחומי שיפוטם. עסקתי בנושא מיד לאחר כניסתי לתפקיד שר המשפטים בשנת 2007. בהסכם הקואליציוני עם מפלגת ש"ס נקבע שהממשלה תגיש הצעת חוק שתסמיך את בתי הדין הרבניים לדין בהסכמת הצדדים בנושאים אזרחיים. על סמך הוראה זו הוכנה במשרד המשפטים, בתקופת כהונתו של השר חיים רמון, הצעת חוק המעניקה סמכות שיפוט כזו לבתי הדין הרבניים. העניין גרם לי אי-נוחות רבה, שכן סירבתי להסכים לכך אבל חששתי מוועזועים בקואליציה. למרות זאת התמרתי בעמדה שאין מקום לחקיקה זו. הדבר גרם לכך שהנושא נפתח מחדש והושגה פשרה בין השר יצחק הרצוג ממפלגת העבודה לבין הרב הראשי שלמה עמאר. הפשרה הייתה אולי נוחה יותר מההצעה

האזור מ"נהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת", ושבוכותו הגענו לארץ. מגילת העצמאות איננה מזכירה כלל את המילה "אלוהים". במקום זאת מופיע לפני החתימה על המסמך הביטוי "מתוך ביטחון בצור ישראל הננו חותמים... על הכרזה זו". אפשר להתווכח על משמעות המילה "צור ישראל". ברור שאין זו הדרך הרגילה להתייחס לאלוהי ישראל, שבמתכוון לא נזכר במגילת העצמאות.

למרות זאת, קיבל דוד בן-גוריון את דרישת שותפיו הדתיים לקואליציה, והעביר את החוק שהעניק לזרם האורתודוקסי ביהדות מונופול על נישואים וגירושים של יהודים בישראל (לאחר פרישתו התחרט בן-גוריון על הצעד הזה). הוא עשה זאת לאחר ששר הדתות הראשון, הרב יהודה לייב מימון, הבטיח לו שבתי הדין הרבניים ינהגו בגמישות ויתאימו את הדין הדתי לצרכים המודרניים. אבל כצפוי אירע בדיוק ההפך, שכן מתן סמכות וכוח שלטוני לגופים דתיים מוביל כרגיל להחמרה ולקיצוניות בדרישות דתיות. מובן גם שהמונופול הדתי הזה מנוגד להבטחה במגילת העצמאות שלפיה תקיים המדינה "שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין".

לציבור החילוני ולציבור המשתייך לזרמים אחרים ביהדות, דוגמת הרפורמים, יש קושי גדול עם בתי דין אלה, שהשופטים בהם הינם גברים בלבד, והם דנים לפי מערכת דינים דתית המפלה את הנשים לרעה. זאת, שעה שהעיקרון בדבר שוויון זכויות לנשים היה אבן יסוד של הציונות מיום היווסדה.

אחרונה קיבלה הכנסת את חוק שיפוט בתי דין דתיים (בוררות), שבמסגרתו הורחב שיפוט בתי הדין הרבניים (וגם בתי הדין המוסלמיים) באופן המאפשר להם לדין בהסכמת הצדדים בשורה של נושאים שכיום אינם בגדר סמכותם. החוק הוא צעד נוסף לעבר הפיכתה של מדינת ישראל למדינה דתית, שבה שלטת הדת היהודית בהתאם לזרם האורתודוקסי.

לנושא הזה יש היבט ביטחוני, שכן הנושא הדתי גולש למאבק הערבי-ישראלי, גלישה הפוגעת בביטחון ישראל. זה איננו מקרה שתנועות דוגמת חמאס וחזבאללה מרבות להרגיש את ההיבט הדתי של הסכסוך. כך עושה גם שליט טורקיה רג'פ טאיפ ארדואן, וכך עושים גם האיראנים. על היבט זה של המגמה הדתית בישראל וסכנותיה לא ארחיב את הדיבור בהקשר הנוכחי. במקום זאת אתייחס לכמה נקודות אחרות הקשורות לדת ומדינה.

המגמה להחלפת הממלכתיות בעקרונות דתיים אורתודוקסיים עומדת בסתירה לעקרונות היסוד של הציונות, שהיא תנועה חילונית, הדוגלת בשוויון זכויות לנשים ובחופש מכפייה דתית. הציונות קשורה למסורת ולתרבות היהודית, אך גם הרצל וגם ז'בוטינסקי דחו בשתי ידיים את מעורבות הדת בשלטון. ז'בוטינסקי היה חריף במיוחד. הוא דיבר על כך ש"בחי היהודים המחזיקים בנושנות עדיין נשתמרו הרבה מנהגים פראיים של מזרחיות אמיתית - שנאה לחקירה חופשית, התערבות הדת בחיים, אישה בפאה נוכרית שגבר זר אינו מושיט לה את ידו".

העמדה החילונית של הציונות בולטת בהכרזת העצמאות, המדברת על הקשר ההיסטורי בין העם היהודי לארץ ישראל, ש"בה עוצבה רמותו הרוחנית... בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלכל-אנושיים". לא מדובר על כך שאלוהים הבטיח לנו את הארץ או את כל

גם הרצל וגם ז'בוטינסקי דחו בשתי ידיים את מעורבות הדת בשלטון. ז'בוטינסקי היה חריף במיוחד. הוא דיבר על כך ש"בחי היהודים המחזיקים בנושנות עדיין נשתמרו הרבה מנהגים פראיים"